

BERNO AUGIENSIS

DE VARIA PSALMORUM ATQUE CANTUUM MODULATIONE

Ex ms. Salemitano Sæc. XI vel XII.

SYNOPSIS

1. Esdras Scripturam S. restituit. 2. LXX Interpretes. 3. Aliæ Scripturæ interpretationes. 4. Psalterii versio Gallicana et Romana. 5. Differentiæ versionis Romanæ a Gallicana. 6. Differentiæ in Isaia et aliis prophetis. 7. Nihil canatur in Ecclesia, ubi ex S. Scriptura, aut a prudentioribus tractata. 8. Verba S. Scripturæ non immutentur. 9. Nihilque contra ipsius fidem ponatur. 10. De anaphonis ab O incipientibus in Adventu, et nonnullis in festis natalitia. 11. De officio Septagesimæ, quando alleluia deponitur. 12. De responsoriis, quibus versus non satis respondent. 13. Aut aliis mendis scatent.

BERN. qui quod vult Deus, MEGINFRIDO, EIPENNONI, A dilectis in Christo fratribus, perenne immarcescibilis gloriæ decus.

Rationabile mihi videtur ut quos unus spiritus vinculo charitatis ligat, hos litterarum textus non dissolvat, imo epistola jungat, quos charæ amicitia sodalitas conglutinat. Igitur fraternæ dilectionis tuæ rogatu compulsus, o Meginfride, aliquid tibi scribere de varia psalmorum atque cantuum modulatione, quæ dissimiliter vel confuse solet in Ecclesia fieri, prius cupio aliquam de interpretum translatione memoriam facere, quatenus velut hoc quodam jacto sermonis fundamento, nostræ narrationis ædificium solidius surgat in altum.

1. Ut enim majorum firmata auctoritas, omnis Veteris Testamenti Scriptura imprimis Hebræo sermone constat conscripta. Sed post destructam Jerusalem et legem accensam a Chaldæis, dum Judæi reversi sunt a Babylonia captivitate in Jerusalem, Esdras, scriba doctus scientia divina, omnem Veteris Testamenti bibliothecam et cuncta legum et prophetarum volumina reparavit, atque in viginti duobus voluminibus secundum numerum Hebræicarum litterarum, constituit, correxit, ordinavit. Ad ejus imitationem multi gentilium gesta aliorum congregaverunt et bibliothecas constituerunt. Inter quos quidam Epistratus floruisse dicitur; deinde Xerxes, post Seleucus ac Alexander Magnus.

2. Sed et Ptolomæus, cognomento Philadelphus, omnes litteratos studio superans non solum gentium, sed etiam divinas litteras in bibliothecam contulit. Nam septuaginta millia librorum, ut fertur, hujus temporibus Alexandria inventa sunt. Hic etiam ab Eleazaro pontifice petens Scripturas Veteris Testamenti ab Hebræa lingua in Græcam converti, LXX Interpretes impetravit, qui ejus voluntati satisfacerent. Nam quidam mirabiliter de iisdem septuaginta Interpretibus asserunt, quod singuli per singulas cellas divisi ita omnia per Spiritum sanctum sint interpretati, ut nihil in alicujus eorum codice inventum sit, quod in cæteris vel in verborum ordine discreparet. Cui opinioni S. Hieronymus vehementer obsistit, ita inquit: Nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo construxerit, quibus divisi eadem scriptitarent, cum Aristheas ejusdem Ptolomæi ὑπερασπιστής, quod interpretatur *protector fidelis*, et, nullo post tempore, Josephus nihil tale retulerit; sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetas. Aliud est enim, inquit, valem esse, aliud interpretem. Hic spiritu ventura prædicit; hic eruditione et verborum copia ea quæ intelligit transfert. Et paulo superius, cum ea commemorasset quæ a septuaginta interpretibus sunt præterminissa, ait: Judæi prudenti factum dicunt esse consilio, ne Ptolomæus, unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet; quod maxime idcirco faciebat, quia in Platonis dogma cadere vilebatur. Denique ubicunque sacratum aliquid Scriptura testatur de Patre et Filio, et de Spiritu sancto, aut aliter interpretati, aut omnino tacuerunt, ut et regi satisfacerent et arcanum fidei non vulgarent. Legite prologum ejusdem beati Hieronymi super librum Genesis.

3. Fuerunt et alii interpretes, qui ex Hebræa lingua in Græcum sacra eloquia transtulerunt, sicut Aquila, Symmachus, Theodotion. Est etiam et Vulgaris interpretatio, cujus auctor non apparet, et ob hoc sine nomine interpretis quinta editio vocatur, quam Origenes et Eusebius Cæsariensis Κοινή, id est, Communem vel Vulgatam appellant; quam Origenes mirebore reperit, et cæteris editionibus comparavit. Sed et multi Græci tractatores variis modis eam transtulerunt atque corruerunt. Quam multi Latinorum et maxime Romanorum, ante sanctum Hieronymum acceperunt et hucusque utuntur, tenent et servant. Quorum diversitatem, imo errorem beatus Hieronymus corrigere cupiens, utpote multarum linguarum peritus, omnem Scripturam Veteris Testamenti ex Hebræo in Latinum vertit eloquium: cujus interpretatio merito cæteris antefertur, ut Isidorus ait; est enim et verborum tenacior et perspicuitate sententiæ clarior. Sed et S. Gregorius papa ipsius translationem cæteris asserit esse veraciorem. Est et

sexta editio, de qua beatus Hieronymus : « Illud, inquit, breviter admoneo, ut sciatis aliam esse editionem, quam Origenes et Cæsariensis Eusebius omnesque Græciæ tractores Κοινῆ, id est Communem appellant atque Vulgatam; aliam LXX Interpretum, quæ in ἑξῆσι codicibus reperitur, et a nobis in Latinum sermonem fideliter versa est, et in Hierosolymæ atque in Orientis Ecclesiis decantatur. » Et paulo post iterum infert : « sicut autem in Novo Testamento, si quando apud Latinos quæstio exoritur, et est inter exemplaria varietas, concurrimus ad fontem Græci sermonis, quo novum scriptum est instrumentum; ita in Veteri Testamento, si quando inter Græcos Latinosque diversitas est, ad Hebraicam confugimus veritatem, ut quidquid de fonte proficiscitur, hoc queramus in rivulis. Κοινῆ, autem ista, hoc est Communis editio, ipsa est quæ et LXX, sed hoc interest inter utramque, quod Κοινῆ pro locis et temporibus, et pro voluntate scriptorum Vetus corrupta editio est; ea autem, quæ habetur in ἑξῆσι, et quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta et immaculata LXX Interpretum translatione servatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita et ab Hebræorum auctoritate discordet. » Hucusque Hieronymus. Hic talis ac tantus aliquando ad tribunal æterni Judicis raptus, ubi divina increpatione est admonitus, ut studiis divinis insisteret et sanctæ Ecclesiæ utilitati deserviret.

4. Inter cætera ex emendata LXX Interpretum translatione Psalterium ex Græco in Latinum vertit illudque cantandum omnibus Galliæ ac quibusdam Germaniæ Ecclesiis tradidit; et ob hoc Gallicanum Psalterium appellant, Romanis adhuc ex corrupta Vulgata editione Psalterium canentibus, ex qua Romani cantum composuerunt nobisque usum cantandi contradiderunt. Unde accidit quod verba, quæ in diurnis vel in nocturnis officiis canendi more modulantur, intermisceantur et confuse nostris psalmis inserantur, ut a minus peritis haud facile possit discerni quid nostræ vel Romanæ conveniat editioni. Quod pius pater ac peritus magister, Hieronymus, intuens, tres editiones in uno volumine composuit: Gallicanum Psalterium, quod nos canimus, ordinavit in una columna, in altera Romanum, in tertia Hebræum. Et ubicunque aliquid in nostro interpositum est quod in Hebræo non habetur, obelo, id est veru, taliter cum hoc signo notavit \div ; ubi vero ex Hebræo aliquid addidit, cum asterico, id est stella \ast , hoc modo illucescere fecit.

5. Hujus igitur summi doctoris, licet scientia multum inferior, utpote qui in ejus comparatione nec linguam me habere putem, a longe vestigia sequens vestræ dilectionis causa cupio aliquid discernere quid in antiphonis, responsoriis gradalibus, offerendis, communionibus, modulando psallamus, quid in Ecclesiis distincte proferendo dicamus. Et quia sensu sum parvulus, ingenio tardus, et si ætate proventus, senio jam defectus, more puerorum, qui

A post prima elementa solent discere psalmodum carmina, imprimis incipio exordium sumens a timore: quia *initium sapientiæ timor Domini est* (Psal. cx, 10), ut per timorem perveniamus ad charitatem, *quæ perfecta foras mittit timorem* (I Joan. iv, 18). Et non solum in cantu, verum etiam in aliis quibusdam locis, ubi nostra et Romana editio in verbis discrepare videntur, notare nitimur.

Itaque antiphonas vel communionibus, quæ, juxta Romanum Psalterium canuntur: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore*, nos juxta emendationem beati Hieronymi canimus: *Et exsultate ei in tremore*. In tertio psalmo, ubi illi canunt: *Ego dormivi et somnum cepi*; nos: *Ego dormivi et soporatus sum*. In quarto psalmo, ubi illi canunt: *Cum invocarem te, et exaudisti me Deus*; nos dicimus: *Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ*. Quod vero a prima persona subito transit ad secundam ita dicens: *In tribulatione dilatasti mihi, more omnium prophetarum ait, qui solent tempora et personas sæpissime permutare et rationis ordinem tali modo observare.*

In quinto psalmo: *Dirige in conspectu tuo viam meam*; quod, ut A. Hieronymus dicit, nec LXX habent, nec Aquila, nec Symmachus, nec Theodotion, sed sola Κοινῆ editio habet. Denique, sicut in Hebræo scriptum est, omnes voce simili transtulerunt: *Dirige in conspectu meo viam tuam*, secundum illud quod in ratione Dominica dicitur: *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum*; non quo nobis orantibus sanctificetur in nobis: ergo et nunc Propheta postulat, ut via Domini, quæ per se recta est, etiam sibi recta fiat.

In sexto psalmo, ubi illi canunt: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me*; nos canimus: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*. Item: *Convertere, Domine, et eripe animam meam*; nos dicimus: *Convertere, Domine, eripe animam meam*. In septimo, ubi illi canunt: *Exsurge, Domine Deus meus, in præcepto*; nos dicimus: *et exsurge, Domine*.

In octavo psalmo: *Video cælos tuos*, non habetur in Græco, sed in Hebræo legitur שָׁמַיִךְ Samecha, quod interpretatur *cælos tuos*, et de editione Theodotionis in LXX Interpretibus additum est sub asterisco \ast . Ubi Romani canunt: *Tibi enim derelictus est pauper: pupillo tu eris adjutor*; nos relicto enim dicimus: *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor*. In illo psalmo: *Dixit insipiens, finito versu: Omnes declinaverunt, tres qui sequuntur: Sepulcrum patens est; contritio et infelicitas, usque non est timor Dei ante oculos eorum*, in hebraico non habentur, sed a beato Hieronimo de Græco in nostram translationem interpositi sunt.

Illi: *Custodi me, Domine, ut pupillam oculi*, nos: *Custodi me ut pupillam oculi*. Sed ubi ipsius psalmi verba non præcedunt, nec subsequuntur, non obest si in solo versu dicimus: *Exsurge, Domine*; sicut in illo versu: *Salvum fac populum tuum, Domine*,

et benedic hæreditati tuæ; nostrum Psalterium habet: *Salvum fac populum et benedic hæreditati tuæ.* Ubi illi canunt: *Ego autem cum justitia apparebo in conspectu tuo; satiabor, dum manifestabitur gloria tua;* nos dicimus: *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo; satiabor, cum apparuerit gloria tua.*

In psalmo xvii: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt,* dicit B. Cassiodorus: non est iste versus facile transeundus. *Præ fulgore* una pars orationis est, id est nominativus pluralis, et respondet ad *nubes*; *nubes* autem, sicut superius dictum est, prædicatores divini verbi intelligendi sunt. In psalmo xviii: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam;* nec in Græco, nec in Hebræo habetur *suam*, sed a beato Hieronymo sub veru, id est tali signo ÷ additum est. In eodem, ubi illi canunt: *Lex Domini irreprehensibilis, nos, Lex Domini immaculata.*

In illa offerenda: *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda,* quia desunt illa verba, quæ in Psalterio posita sunt, usque in illum locum: *Et dulciora super mel et favum;* rectius caneremus: *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda et dulciores super mel et favum.* In illo tractu, ubi Romani canunt: *Annuntiabunt cæli justitiam ejus,* nos *cæli* non dicimus, sed canimus: *Annuntiabunt justitiam ejus.* Ubi Romani canunt: *Et poculum tuum inebrians quam præclarum est!* nostra editio habet: *Et calix meus inebrians quam præclarus est.* Romani canunt: *Vias tuas, Domine, notas fac mihi, et semitas tuas doce me;* nos vero: *Vias tuas demonstra mihi, et semitas tuas doce me.* In illo psalmo, ubi isti canunt: *Exaudi Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; tibi dixit cor meum: Quæsi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram.* Nos autem: *Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi, tibi dixit cor meum: Exquisivit facies mea, faciem tuam, Domine, requiram.* In illa offerenda: *In te speravi, Domine, dixi: Tu es Deus meus, in manibus tuis tempora mea;* nos pro eo quod sunt *tempora,* habemus: *Sortes meæ.* In illo psalmo: *Conver. us sum in ærumna mea,* in Græco *mea* non habetur, sed ex Hebraico, et de translatione Theodotionis sub asterisco, id est stella ✱, additum est.

In illa antiphona vel communionem, ubi illi canunt: *Gaudete, justi, in Domino;* nos canimus: *Exsultate, justi, in Domino.* In illo introitu, ubi in cantu psallimus: *Et ex omnibus tribulationibus ejus liberavit eum;* nos Psalterium decantando dicimus: *Salvabit eum.* In eadem psalmo, ubi illi canunt: *Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum;* nos dicimus: *Non est inopia timentibus eum.* Ubi illi: *Non deficient;* nos: *Non minuentur omni bono.* In psalmo xl, ubi illi canunt: *Sicut cervus desiderat ad fontem;* nostra translatio habet: *Quemadmodum desiderat cervus* et in alio versu: *Sitit anima mea ad Deum fortem;* nos habemus sub asterisco ✱ *ad Deum fortem.* Sciendum est in hoc psalmo bis inveniri: *Salutare vultus mei Deus meus;*

in secundo autem, id est in fine ipsius psalmi: *Salutare vultus mei et Deus meus,* ita duntaxat, ut et conjunctio de Hebræo et Theodotione sub asterisco ✱ additum sit. In eodem: *Exprobaverunt mihi qui tribulant me inimici mei,* quod apud Romanos non habetur, sed in Hebræo positum est: *Exprobaverunt mihi hostes mei.*

In psalmo xliii secundum Romanum scriptum est: *Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris;* sed *Deus* ibi superfluum est. Item in eodem psalmo, cum in cantu et in versu psallamus: *Exsurge, Domine, adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum;* secundum editionem nostram solummodo dicimus: *Exsurge, adjuva nos et redime nos propter nomen tuum.* Ubi Romani cantant: *Adjuvabit eam Deus vultu suo, Deus in medio ejus non commovebitur;* nos dicimus: *Adjuvabit eam Deus mane diluculo.* Illi: *Ascendit Deus in jubilatione;* nos: *Ascendit Deus in júbilo.* Illi: *Sicut audivimus, ita et vidimus;* nos: *Sicut audivimus, sic vidimus.*

In psalmo xlviii ille versiculus: *Homo cum in honore esset* bis positus est, et in priore additam habet et conjunctionem, ut: *Et homo cum in honore esset;* in fine conjunctionem non habet, sed ita: *Homo cum in honore esset.* Illi: *Invoca me in die tribulationis tuæ, eripiam te, et magnificabis me;* nos autem: *Et invoca me in die tribulationis, et eruum te, et honorificabis me.*

In quinquagesimo psalmo illorum editio habet: *Amplius lava me ab injustitia mea, et a delicto meo munda me;* nostra vero: *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.* Illa: *Quoniam iniquitatem meam agnosco, et delictum meum coram me est semper;* nostra vero: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.* Illa: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea;* nostra: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Item illa: *Docem iniquos vias tuas;* nostra vero: *Docebo iniquos vias tuas.* Illi juxta finem psalmi canunt: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non spernit;* nos autem: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despiciet.*

In psalmo lxi, qui ita incipit: *Dixit insipiens,* in secundo versu additum habet: *Non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum;* nos versum finimus solummodo: *Non est qui faciat bonum.* At vero quarto versui, qui ita incipit: *Omnes declinaverunt,* adjungimus in fine: *Non est usque ad unum.* Illi modulantur: *Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut esom panis?* et paulo post: *Trepidaverunt timore, ubi non erat timor;* nos autem: *Nonne scient omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?* et in fine versus: *Trepidaverunt timore, ubi non fuit timor.* Illi: *Cum averterit Dominus captivitatem plebis tuæ;* nos: *Cum con-*

verterit Dominus captivitatem plebis suæ. Illi primum versum subsequentis psalmi ita finiunt: *Et in virtute tua libera me; nos vero: Et in virtute tua iudica me.* Illi cantant: *Exaudi, Deus, orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam; intende in me et exaudi me; nos vero: Intende mihi et exaudi me.* In eodem psalmo, ubi illi modulantur: *Timor et tremor venerunt super me et contexerunt me tenebræ; nos: Timor et tremor venit super me, et contexit me tenebra.* Nec vos conturbet quod interpretes circa regulam grammaticæ artis singularem numerum, quod est *tenebra*, posuerunt pro plurali, cum, S. Gregorio teste, verba cælestis oraculi non sint inflectenda sub regulis Donati; sicut idem Propheta non veritus ferulam grammaticorum posuit: *Libera me de sanguinibus* (Psal. L, 16); et in Joannis Evangelio: *Qui non ex sanguinibus, inquit, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. I, 13). Sicut ibi numerum pluralem posuit pro singulari, ita hic singularem pro plurali posuit, Hebraicæ veritatis consonantiam sequens, quæ dicit: *Timor et tremor venit super me, et operuit me caligo.* Ubi illi canunt: *Jacta in Domino cogitatum tuum; nos canimus: Jacta super Dominum curam tuam.*

In illo quinquagesimo sexto psalmo ille versus: *Exaltare super cælos, Deus, in medio et in fine ponitur; in medio habetur et in omnem terram gloria tua; in fine, et super omnem terram gloria tua.* Ubi nos alternatim in choro canimus: *Deus ostendit mihi per inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei; illi: Deus meus ostendit mihi bona inter inimicos meos, ne occideris eos, ne quando obliviscantur legis tuæ.* Et in sequenti versu pro eo, quod nos canimus: *Depone eos, protector meus, Domine; illi dicunt: Destruere eos, protector meus, Domine.*

In psalmo LIX habetur: *Juda rex meus, Moab olla spei meæ; in centesimo septimo: Moab lebes spei meæ.* Ubi nos dicimus: *Mihi alienigenæ subditi sunt; Romani: Mihi Allophyli subditi sunt.* In fine istius psalmi canimus: *Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos; in alio: Et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.* In illo versu: *Omnis terra adoret te et psallat tibi, ubi illi concludunt, psalmum dicat nomini tuo, Domine; Romanorum editio habet, nomini tuo, Altissime; nostra tantummodo, psalmum dicat nomini tuo: Hebraica canit, nomini tuo.* Ubi illi canunt: *Deus, in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit unanimes in domo, nos dicimus: Deus inhabitare facit unius moris in domo.* De hoc versu, qui apud nos legitur: *Viderunt ingressus tui, Deus, dicit B. Hieronymus: ergo a nobis ita legendum est: Viderunt ingressus tuos, Deus, et scriptoris vitium relinquendum, qui nominativum posuit pro accusativo.* Ubi illi canunt: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus, nos canimus: Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona hominibus.*

In illo psalmo: *Salvum me fac, ubi nos canimus: Operuit confusio faciem meam; illi: Operuit reverentia faciem meam; nos: Extraneus factus sum fratribus meis et peregrinus filiis matris meæ; illi: Hospes filiis matris meæ.* In illo psalmo: *Deus iudicium regi da, illi canunt: Omnes reges terræ, omnes gentes servient ei; nos: Omnes gentes servient ei.* In eodem dicit B. Hieronymus: *Benedictus Dominus, Deus Israel, dictus in Græco Deus bis non haberi, cum in Hebraico et apud LXX manifestissime Domini Dei, quæ nuncupatio mysterium Trinitatis, sit, id est, Benedictus Dominus Deus, Deus Israel: Illi canunt: Quia zelavi in peccatoribus; nos: Quia zelavi super iniquos.* In eodem psalmo: *Tenuisti manum dexteram meam, et voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me; nos vero: Et cum gloria suscepisti me.*

In psalmo LXXII, cum B. Hieronymus exponeret illum versum: *Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt, ita exposuit: Quia obscurati sunt dumis iniquitatum, dumis, inquit, interpretantur, spinæ: hi ergo qui obscuraverunt persecutionibus suis terram tuam repleti sunt sensibus iniquitatis.* Tu vero, Domine, qui per Testamentum tuum sive Vetus sive Novum, quia utrumque a te processit, etiam quod unum habetur, promisisti protegere nos, succisis nunc spinis erue nos. In illo psalmo, ubi illi canunt: *Vovete et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu ejus offertis munera; nos: Qui in circuitu ejus offerent munera.* In illa offerenda illi canunt: *Terra tremuit et quievit; nos: Terra timuit et quievit.*

In illo psalmo LXXVII, in illo versu, ubi multi canunt: *Et meditatus nocte cum corde meo, et scopebam spiritum meum, vel scopabam: Hieronymus ita ponit: Et scrobebam spiritum meum, hoc est, inquit, fodiebam quasi agrum, ut ibi mitterem semen doctrinarum Domini.* In illo versu, ubi canitur: *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, multi dicunt: Et viduæ eorum non plorebuntur, futuro tempore; sed nos rectius dici putamus præterito tempore: Non plorabantur, quia propheta præteritos sermones quasi transactos narrat, et Hebraicum huic sententiæ congruit, cum dicit: Sacerdotes ejus gladio ceciderunt, et viduæ ejus non sunt fletæ.* Ubi illi: *Posuerunt mortalia servorum tuorum; nos dicimus: Mortuina servorum tuorum.* Ubi illi: *Qui sedes super Cherubim, appare coram Ephraim; nos: qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim.* In illo introitu: *Exsultate Deo adjutori nostro, ubi illi, canunt: Canite initio mensis tuba; nos canimus: Buccinate in comenia [noemenia] tuba.* In illo versu, ubi illi canunt: *Scapulis suis; nos: In scapulis suis.* Illi canunt: *Perambulante in tenebris arvia; nos: Ab incursu et dæmonio meridiano.* Illi: *Invocavit me; nos: Clamavit ad me.* Ubi illi canunt: *Justus ut palma florebit, sicut cedrus, quæ in Libano est, multiplicabitur; nos: Justus ut palma florebit, ut cedrus Libani multiplicabitur.* Illi canunt: *Dominus*

regnabit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem et præcinxit se virtute; nos: Dominus regnavit, decore indutus est, indutus est Dominus fortitudine et præcinxit se.

In psalmo nonagesimo quarto, qui ita incipit: *Venite, exsultemus Domino*, ubi illi canunt: *Quoniam non repellit Dominus plebem suam*, nostra editio non habet. Ubi illi canunt: *Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipse conspicit*; nos: *Quia in manu ejus omnes fines terræ, et altitudines montium ipsius sunt*. Illi: *Et aridam fundaverunt manus ejus*; nos: *Et siccam manus ejus formaverunt*. Illi: *Ploremus coram Domino qui fecit nos*; nos: *Ploremus ante Dominum, qui fecit nos*. Illi: *Nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus*; nos: *Nos autem populus, et oves manus ejus*. Illi: *Sicut in exacerbatione*; nos: *Sicut in irritatione*. Illi: *Probaverunt et viderunt opera mea*; nos: *Probaverunt*, et adjungimus sub obelo ÷ *me, et viderunt opera mea*. Illi: *Quadragesima annis proximus sui generationi huic, et dixi: Semper hi errant corde*; nos: *Quadragesima annis offensus sui generationi illi, et dixi: Semper errant corde*. Illi: *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*; nos: *Ut juravi in ira mea, si intrabunt in requiem meam*.

Ubi Romani canunt: *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, sanctitas et magnificentia*; nos: *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, sanctimonia et magnificentia*. Illi: *Tollite hostias et introite in atria ejus, adorate Dominum in aula sancta ejus*; nos: *Tollite hostias et introite in atrium ejus, adorate Dominum in atrio sancto ejus*. Illi: *Etenim correxit orbem, qui non commovebitur; judicabit populos in æquitate et gentes in ira sua*; nos tantummodo: *Judicabit populos in æquitate*. Illi: *Notum fecit Dominus salutare suum ante conspectum gentium*; nos: *In conspectu gentium revelavit justitiam suam*. Illi: *Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri*; nos: *Viderunt omnes termini terræ*.

In illo centesimo primo psalmo, ubi illi canunt: *Percussus sum sicut fenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum manducare panem meum*, nos dicimus: *Percussus est ut fenum et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum*. Illi canunt: *Potum meum cum fletu temperabam*; nos: *Poculum meum cum fletu miscebam*. In illo versu: *Hoc mare magnum et spatiosum manibus*, in Græco non habetur manibus, ex Hebraico et de editione Theodotionis in Septuaginta sub asterico ✕, id est stella, additum est. Metaphorice dicitur de mare, quasi expansas manus habeat et in se cuncta suscipiat. Apud Romanos canitur: *Exsurge, gloria mea*: apud nos tantummodo: *Exsurge psalterium*; nam *gloria mea* nec apud Hebræos, neque apud ullum interpretem reperitur, sed solummodo in quinquagesimo sexto psalmo invenitur.

In centesimo nono psalmo, qui ita incipit: *Dixit Dominus Domino meo*, primum nomen Domini, ut

A B. Hieronymus dicit, in Hebræo his litteris scribitur, quibus Dominus Pater designatur; secundum vero nomen Domini his litteris scribitur quibus solent homines dominum vocare. Unde et a Domino Patre homini, qui a Deo assumptus est, præcipitur ut sedeat. Hoc adversus Arianos diximus et adversus eos qui dicunt majorem Patrem, qui jubet ut sedeat, quam ille cui jubetur. Omnia Evangelia personant de persona hominis, et nunc non est necesse approbatio, quia omnia quæcunque vilia videntur referuntur ad carnem.

Ille psalmus qui incipit: *Confitebor tibi Domine, in toto corde meo*, hic in eo superfluum est. Ubi Romani canunt: *Exortum est in tenebris lumen rectis corde*; nos *corde non habemus*. Romani: *In memoria æterna erit justus, ab auditu malo non timebit*; nos: *Ab auditione mala non timebit*. *Quia inclinavit aurem suam mihi, et in diebus meis invocabo te*, dicit B. Hieronymus in epistola sua ad quosdam: «Dicitis quod in Græco non sit *te*, et bene de vestris codicibus radendum est. In ipso: *Placebo Domino in regione vivorum*; pro quo in Græco legisse vos dicitis: *Placebo in conspectu Domini*; sed hoc superfluum est.»

In illo psalmo: *Confitemini Domino*, Romani canunt: *Circumdantes circumdederunt me, et in nomine Domini vindicabor in eis*; nos: *Et in nomine Domini quia ultus sum in eos*. Item in eodem illi: *O Domine, altum me fac, o Domine, bene prospere*; nos: *O Domine, salvum fac, o Domine, prosperare*.

In centesimo decimo octavo psalmo, ubi Romani canunt: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo*; nos: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo! Anima mea in manibus tuis semper*. De hoc versu dicit B. Hieronymus ad Sunniam et Fretulam: pro quo in Græco legisse vos dicitis *anima mea in manibus tuis semper*. Sed sciendum et apud LXX et omnes alios interpretes scriptum esse: *In manibus meis*, et non: *In manibus tuis*; et omnes apud Græcos ecclesiastici interpretes istum locum sic edisserunt, et est breviter hic sensus. Quotidie perichlor et quasi in manibus meis sanguinem meum porto, et tamen legem tuam non obliviscor. In eodem: *Eritus aquam deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam*; pro quo in Græco legisse vos dicitis *quia non custodivit legem tuam*; sed hoc superfluum, quia et in Hebræo legitur: *Rivus aquarum fluebunt de oculis meis, quia non custodierunt legem tuam*.

Romani canunt: *Vidi non servantes pactum et tabescam*; nos: *Vidi prævaricantes et tabescebam*. In illo versu: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis, a lingua dolosa*, in Græco legisse vos dicitis, *et a lingua dolosa*; et ergo superfluum est. In subsequenti psalmo, ubi illi canunt: *Leravi oculos meos ad montes*; nos dicimus: *In montes*,

Ubi illi canunt : *Nisi quod Dominus* ; nos : *Nisi quia Dominus*. In illo versu : *Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis* ; et in Græco dicitur *vir non haberi* ; quod manifestissime et in Græco, et in Septuaginta continetur.

In psalmo centesimo trigesimo quarto, ubi Romani canunt : *Laudate Dominum quia benignus est* ; nos : *Laudate Dominum, quia bonus est Dominus*. Ubi illi canunt : *Quia judicabit Dominus populum suum et in servis suis consolabitur* ; nos : *Deprecabitur. Qui fecit luminaria magna*, dicit B. Hieronymus ad eos quos supra dicitis, quia in Græco inveneritis *magna solus* ; sed hoc de superiori versiculo, ubi legimus : *Qui facit mirabilia magna solus*. Ibi ergo legendum est, et hic quasi superfluum est et non scribendum. In illo psalmo : *Super flumina*, ubi illi cantant : *Dum recordaremur tui, Sion* ; nos dicimus : *Cum recordaremur Sion*. Illi canunt : *Memento, Domine, filiorum Edom* ; nos : *Memor esto*. In illa offerenda : *Si ambulavero*, ubi illi canunt : *Extendens manum*, nos : *Extendisti*. In illo tractu : *Eripe me, Domine*, ubi illi cantant : *A viro iniquo libera me*, nos : *Eripe me*. Illi : *Qui cogitaverunt malitias in corde* ; nos : *Qui cogitaverunt iniquitates*. Illi : *Ab hominibus iniquis libera me, Domine* ; nos : *Eripe me*. Illi : *Laqueos* ; nos : *Laqueum*. Illi : *Et funes extenderunt in laqueum pedibus meis* ; nos : *Et funes extenderunt in laqueum*. Illi : *Obumbrasti caput meum* ; nos : *Obumbrasti*. In illo responsorio, ubi illi canunt : *Educ de carcere animum meum* ; nos : *Educ de custodia*. Ubi illi canunt : *Anxiatus est in me spiritus meus* ; nos : *Anxiatus est super me spiritus meus*.

In psalmo centesimo quadagesimo tertio, ubi Romana editio habet : *Qui das salutem regibus, qui liberasti David servum tuum de gladio maligno* ; nostra habet : *Qui das salutem regibus, qui redemit David servum suum, de gladio maligno eripe me*. Nec perturbare debet lectorem subita transmutatio personæ vel temporis ; quia solent prophetæ, Spiritu sancto edocti, transire de personis ad personas, et temporibus ad tempora, et sic divina præferre eloquia. In illo introitu, ubi illi cantant : *Sancti tui, Domine, benedicent te* ; nos : *Sancti tui benedicant tibi*. In illo gradale : *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum*, ubi canitur : *Laudem Domini loquetur os meum, et benedicat omnis caro nomen sanctum ejus* ; nos : *Laudationem Domini loquetur os meum, et benedicat omnis caro nomini sancto ejus*. In illo psalmo, ubi illi canunt : *Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in ritu mea, psallam Deo meo, quandiu ero* ; nos : *Psallam Deo meo, quandiu fuero*. In illo centesimo quadagesimo sexto psalmo, qui ita incipit : *Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus*, inter quosdam contentio est utrum rectius dicatur : *Laudate Dominum, quia bonus est*, aut : *Laudate Dominum, quia bonus est psalmus* ; sed ex Hebræo, ubi dicitur : *Laudate Dominum, quoniam bonum est canticum*, animadvertere possumus quod

rectius dicatur : *Quia bonus est psalmus*, id est bona res psallere, ut B. Hieronymus exponit ; psallero autem, inquit, non voce, sed corde. Quanti bonam vocem habent, et quoniam peccatores sunt, male psallunt. Bene psallit qui cantat in corde, qui cantat Christum in conscientia. Hæc pauca de psalmis utcumque sufficiant dicta.

6. Nunc manum conabor transmittere ad Isaiam, qui, ut B. dicit Hieronymus, non tam propheta quam evangelista et apostolus est dicendus ; ipse enim de se et de cæteris evangelistis testatur dicens : *Quam speciosi pedes evangelizantium bona, evangelizantium pacem !* et iterum de seipso : *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me*. Et quia apostolus interpretatur *missus*, ad ipsum quasi ad apostolum loquitur Deus : *Quem mittam, et quis ibit ad populum istum ?* et ille respondit : *Ecce ego, mitte me*. Et quia multi non solum litterarum scientia minus perfecti, verum etiam liberalibus artibus cruditi, solent in hoc propheta multo aliter quam veritas se habeat in lectione distinguere, vel cantu verba præferre, placuit summam loca notare, ubi minus recto sententias distinguant, vel verba aliter quam se veritas habeat prominent.

Nunc primo videamus de eo quod scriptum est : *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus*. Et cum inferendum et distinguendum sit, *plenus sum*, hoc est nulla re indigeo, secundum quod alibi scriptum est : *Dominus est terra et plenitudo ejus* ; quidam vitiose huic sententiæ, *plenus sum*, per ablativum adjungunt : *Holocausto arietum et adipe pinguium* ; et post inferunt accusativum : *Et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui*, cum priora verba : *Holocaustum arietum et adipem pinguium* per accusativum sunt præferenda, sicut et hoc quod sequitur : *Et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui*. Et iterum in eo loco, ubi scriptum est : *Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephtholim, et in novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilææ*. Ubi quidam dictionem, quæ est, *gentium*, subsequenti sententiæ jungunt ita : *Gentium populus, qui ambulabat in tenebris*, cum longe aliter sit distinguendum. Denique duæ sunt Galilææ, una trans Jordanem, in qua viginti civitates Salomon dedit Hiram regi Tyriorum in sorte tribus Nephtholim ; altera juxta stagnum Genesareth in tribu Zabulon circa Tiberiadem. Ad cujus distinctionem, quæ est in Judæa, dicit nunc *trans Jordanem Galilææ gentium*. Deinde infert : *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*. Et ubi scriptum est : *Et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian*, quidam mendose pro ablativo singulari ponunt pluralem et dicunt : *Sicut in diebus Madian*.

In illo introitu, quem canimus in die natalis Domini : *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis*, nostra translatio secundum Hebraicam veritatem habet : *Parrulus natus est nobis, filius datus est no-*

bis : et pro eo quod canimus : *super imperium super humerum ejus*, Hebraica veritas habet : *Et factus est principatus super humerum ejus*. Et pro eo quod canimus : *Et vocabitur nomen ejus magni consilii angelus*, in Hebræo sex nomina habentur : *Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis*. Ubi notandum quod non, ut plerique putant, bina jungenda sunt nomina, ut legamus : *Admirabilis consiliarius*, et rursus : *Deus fortis* ; sed *Admirabilis* legendum est separatim, et *Consiliarius* seorsum, et *Deus* separatim, deinde *Fortis*, postmodum jungenda sunt duo nomina : *Pater futuri sæculi, Princeps pacis*.

In illa lectione : *Super montem excelsum ascende*, quidam codices in masculino genere habent : *Qui evangelizas Sion, et qui evangelizas Hierusalem*, cum juxta Hebraicum feminino genere pronuntiandum sit : *Quæ evangelizas Sion, et quæ evangelizas Hierusalem* ; præcipiturque Sion et Hierusalem ut super montem excelsum, id est ad alta virtutum ascendant, et in fortitudine vocem suam exalant, et absque timore nuntient, et dicant civitatibus Juda : *Ecce Deus vester*, et cætera quæ sequuntur.

Illam antiphonam, quam quidam modulantur : *Sancti, qui sperant in Domino, habebunt fortitudinem, assumptis pennas ut aquilæ, volabunt et non deficient* ; in Hebræo habetur : *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumptis pennas sicut pennas aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient*, hoc significans, quod sancti, assumptis alis virtutum, sicut aquilæ in senectute solent mutatione pennarum reviviscere, ita isti in Dei servitio semper current et non laborent, ambulent et non deficient, sicut de eis scriptum est : *Ambulabunt de virtute in virtutem* : ut post hujus vitæ terminum, assumpto corpore immortalis, Deus deorum ab eis possit videri.

In illo responsorio : *Illuminare, illuminare, Hierusalem, venit lux tua*, in Hebræo scriptum est : *Surge, illuminare, quia venit lumen tuum* ; nomen *Hierusalem* in Hebræo non habetur, ut significet ea quæ scripta et promissa sunt, non solummodo ad Hierusalem et ad Judæos pertinere, sed ad omnes generationes generaliter, quæ in Christum erant credituræ. Et infra : *Filii tui de longe venient, et filix tuæ lac sugent* ; quidam ita distinguunt, ut dicant *de lacte*, et postea subjungant *resurgent*, putantes consequens esse ut illi dictioni *de longe* respondeat altera dictio *de lacte*. Sed B. Hieronymus alium sensum ponit ut dicat : *Filix tuæ lac sugent*, ut animæ in Christo lactantes, in baptisate parvulorum, sicut Petrus apostolus dicit : *Quasi modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite* ; velut parvuli lac, id est, doctrinam apostolorum interim sugant, donec solidum perfectæ doctrinæ cibum capere valeant, vel sicut aliqui codices habent : *De latere surgent* ; aut enim legendum est : *Filix tuæ lac sugent*, aut *filix tuæ de latere surgent*. Hoc significans quod, sicut Eva mater omnium ex

costa lateris Adæ formata est, ita Ecclesia ex latere Christi ædificata est, quando, juxta Evangelium Joannis, unus militum lancea aperuerat latus Christi, et statim profudit sanguis nostræ redemptionis, et aqua baptismatis, quod ita est conjunctum, ut aqua baptizemur et sanguine redimamur.

In illo cantico Ezechie, et in illo versu : *Dixi : Non videbo Dominum* ; quidam codices habent : *Domini Deum*, sed falso scriptum est ; bis enim repeti debet *Domini Dominum*, sicut B. Hieronymus dicit. Illum versum : *Non aspiciam hominem ultra et habitorem*, ita dividunt et terminant, ut subsequens versus ita incipiat : *Quievit generatio mea* ; et beatus quidem Hieronymus propter ambiguitatem verbi primum ita transtulit, sed postea correxit : *Habitorem quietis*, vera quies et vera exultatio vita æterna est ; vita autem æterna est contemplatio et visio Trinitatis. Quis est habitator æternæ vitæ, nisi ipse Deus omnipotens et electi illius ? In illo versu : *Domine, vim patior*, quidam codices habent : *Responde pro me*, sed falso scriptum est ; melius est enim, ut expositores dicunt : *Sponde pro me*, ac si diceret : Si quid erravi, tu sponde pro me, hoc est, sis mihi sponse, et accipe me in fide et protectione tua ; *non est enim volentis, neque currentis ; sed miserentis Dei est* (Rom. ix, 16). Et iterum ibi : *Domine, sic vivitur*, quidam codices habent : *Si sic vivitur* ; sed non est ita, sicut B. Hieronymus ait ; philosophatus est rex de statu hujus vitæ, ita dicendo : *Domine, sic vivitur*, id est, ita fragilis et caduca est humana fragilitas.

Item in illo introitu, ubi canitur : *Sitientes, venite ad aquas, et qui non habetis pretium, venite* ; quidam canunt : *Bibite cum lætitia* ; sed dicendum ex juxta prophetam : *Comedite* ; non, *bibite*. Sed quomodo possumus aquam comedere ? nam sacra Scriptura in quibusdam locis est cibus, in quibusdam potus ; ubicunque cum difficultate capitur, cibus est, ubi vero facilem habet intelligentiam, potus est. Et est sensus ; O gentiles, qui sitiendo desideratis scientiam Veteris et Novi Testamenti, venite ad aquas baptismatis, vel ad dona Spiritus sancti, et qui non habetis argentum, id est eloquia Domini, de quibus dicit Psalmista : *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum* ; properate, cito venite ad fidem meam, emite dona Spiritus sancti et aquam baptismatis, non pretio auri vel argenti aut aliquo hujusmodi, sed credendo et bene operando comedite ipsam aquam, doctrinam scilicet spiritalem, vel dona Spiritus sancti, audiendo, legendo, meditando, corde retinendo.

In illa lectione, ubi legitur : *Non rocaberis ultra Derelicta, et terra tua non vocabitur amplius Desolata*, in quibusdam codicibus subsequitur : *Sed vocaberis Voluntas mea in æro* ; sed falso : nam Hebraica consuetudinis est ut ex rebus vocabula semper imponant, sicut Abram, qui prius dicebatur *pater excelsus* ; iterum quando audivit per promissionem : *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes*, appella-

tus est Abraham, id est, *pater multarum gentium*, et Dominus Salvator inter cætera nomina appellatus est Emmanuel, quod interpretatur *nobiscum Deus*; ita nunc Ecclesia vocatur Hebraice Ephiba, quod interpretatur *voluntas mea in ea*; et est sensus: non vocaberis ultra Derelicta a Deo, et terra tua, id est habitatio tua, non vocabitur amplius Desolata, quia Christus habitabit in medio tui; sed vocaberis Voluntas mea in ea, id est Ecclesia Christi; et dicetur de te: Ista Ecclesia Christi, quæ voluntatem Domini facit. Igitur rogemus Dominum ut voluntatem ejus facientes ipsius sanctæ matris Ecclesiæ et dici et esse filii possimus, ut in æternum et in sæculum sæculi cum ipso et in ipso permanere valeamus.

7. Nunc igitur libet animo notare quosdam cantus, qui in sancta Ecclesia absque sacræ Scripturæ auctoritate videntur compositi, vel humano usu juxta libitum carnalium extraordinarie compilati, non attendentes qui talia concinebant quod Dominus præcipiendo per prophetam clamat: *Psallite patienter* (Psal. XLVI, 8); et in concilio Africano constitutum est ut preces et orationes, nisi probatæ fuerint, non dicantur, nec aliqua ex his omnino canantur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractata et comprobata fuerint in synodo, ne forte aliquid contra fidem vel per ignorantiam vel per studium sit compositum. Ubi breviter considerandum quod non solum ea quæ studio perfidiæ, sed etiam illa quæ simplicitate ignorantia contra fidei regulam fuerint composita, pari animadversione sunt repudianda. Beatus quoque Hieronymus, cum exponeret præceptum Apostoli, ubi ait: *Implemini spiritu, loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino* (Ephes. v, 19); inter cætera ait: Canere igitur, et psallere, et laudare Dominum magis animo quam voce debemus. Unde sanctus pater Benedictus nobis præcipit dicens: « *Sic stemus ad psallendum ut mens nostra concordet voci nostræ.* » Quomodo mens nostra voci concordat, cum modulando in altum vocem levamus, aut omnino desacra Scriptura tacemus, aut verba aut sonum in alienum intellectum mutamus, illud Virgilianum potius implentes: *Dat sine mente sonum*, quam illud apostolicum, quod supra posuimus, præceptum?

8. Et mirum in modum, dum quidam hujus mundi sapientes videri et esse volunt, per supersticiosam intelligentiam sacræ Scripturæ verba suo sensui applicare conantur, et verba, quæ ipsa Dei Virtus et Dei Sapientia per se protulit, vel Spiritus sanctus per ora prophetarum ac apostolorum prædixit, aliter secundum Donatum et Priscianum permutando canunt et dicunt, dum omnis philosophia mundana et secularis scientiæ doctrina originem a sacræ Scripturæ auctoritate sumpserint. Quæ enim est consequentia, ut Priscianus audiatur, et veritas, quæ Deus est, contemnatur? Sic enim Terentius, Virgilius, Tullius, cæterique liberalium litterarum sequaces in suis scripturis hoc meruerunt, ut eorum

dicta permanerent inconvulsa, ut sunt, *advortite, diunt, ipsus, optumus, maxumus, olli*, multaque his similia, quanto magis cælestium verborum oracula in sua perseverare debent regula! nam quidam in Evangelio, ubi legitur: *Et dico huic, vado, et vadit; et alio, veni, et venit*; cupiunt emendare: *Et alii, veni, et venit*. Et ubi sanctum Evangelium dicit: *Quia virtus de illo exibat et sanabat omnes*; illi emendant, *suia virtus de illo exibat*. Et ubi Zachæus in Evangelio dicit: *Si aliquem defraudavi, illi dicunt defraudavi*.

Sed in illa offerenda pro defunctis, ubi canimus: *Libera animas omnium fidelium defunctorum de manu inferni, et de profundo lacu*; aliqui cum quodam mentis cothurno canunt: *de profundo lacus*, minus attendentes quod illud nomen *lacus*, genitivum, juxta utramque declinationem, id est secundam et quartam, solet perferre. Verum secundum idioma sacræ Scripturæ sæpius solet poni *laci*, quam *lacus*, præcipue ubi alta fovea et abyssus vel profundum inferni designatur. Igitur Isaias propheta, qui de se dicit: *Et volavit ad me unus de Seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari, et tetigit os meum et dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur*; ipse, inquam, dixit: *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum lacu*; et iterum: *Qui descendunt ad fundamenta lacu*, id est inferni. Jure igitur censemus illius auctoritatem magis sequi, cujus labia mundata sunt igne cælesti, quam magisterium alicujus auctoris grammatici.

Et Daniel huic sensui congruit: *Allatus est lapis unus, et positus est supra os lacu*; et iterum: *et non pervenerant usque ad pavimentum lacu, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt*. Petimus igitur canendo ut Domino animas suorum fidelium de profundo lacu, id est inferni, liberet.

Debemus igitur sacræ Scripturæ seriem firmiter tenere ac ejus tenorem in omnibus inviolabiliter observare, attendentes quod quidam sapiens admonet dicens: Prudens lector, semper cave superstiosam intelligentiam, ut non tuo sensui attemperes. Scripturas, Scripturis sensum tuum adjungas. Igitur constituendum est ut sacra Evangelii verba, patriarcharum ac prophetarum oracula, apostolorum scripta, fide integra, devotione congrua, ut in authenticis libris reperiuntur, incommutabiliter servemus, teneamus, custodiamus, nec aliquid addentes, nec dementes, nec mutantes, si velimus illam comminationem evadere quam Spiritus sanctus juxta finem Apocalypsis videtur intentare: *Si quis adposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto; et si quis deminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et civitate sancta, et de his quæ sunt scripta in libro isto*. Ergo si quis per grammaticæ artis regulam ingenium suum acuere voluerit, exerceat se in scholis, utatur, si libet, Donato et Prisciano magistris, dummodo salva veræ interpretationis integritate non

renuat debitum honorem divinis oloquiis conservare. Sed de his satis. Nunc videamur de cæteris.

9. Denique illud responsorium, quod primoponitur in antiphonario: *Aspiciens a longe*; vel ille introitus: *In excelso throno*; nec non et illud responsorium, quod canitur de sancta Maria semper Virgine: *Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum*; in tota sacrae Scripturae serie, ubi scripta sint reperire non potui, nisi forte existunt qui dicant in initio nascentis Ecclesie multos interpretes fuisse, qui sacram Scripturam de Græco in Latinum verterent, et inde ista assumpta sint, antequam B. Hieronymus, divinæ legis interpret, totum Vetus Testamentum de Hebræo in Latinum verteret et LXX Interpretum editionem emendatam Latinis auribus traderet. Sed probare in ea aliquid non audeamus unde nihil certi tenemus, quanquam ipse beatus Hieronymus in quodam sermone, quem ad Paulam et Eustochium de assumptione sanctæ Dei genitricis, Mariæ, semper virginis, composuit, testetur, hujus responsorii verba in Canticis canticorum haberi, ita inquiens: « De hujus nimirum ad cælos ascensione multo admirantis intuitu secretorum contemplator celestium in Canticis sequitur: *Vidi*, inquit, *speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum*, etc. » Verum ubi illa verba invenerit, utrumnam ipse ea transtulerit, incertum habemus, pro certo scientes quod juxta hanc editionem, quam nos ab eo tenemus, minime invenire possumus.

Quod canitur de sancto Michael in illa antiphona vel alleluia: *Concussum est mare et contremuit terra, ubi archangelus Michael descendebat de cælo*, quo quærendum et inveniendum sit loco penitus ignoro, Illa antiphona, quam quidam cantant in Ecclesia: *Sancti estis, dicit Dominus, multiplicabo numerum vestrum, ut oretis pro populo meo in loco isto*, ubi Dominus hæc verba dixerit non facile invenitur. Sed, quia Deus veritas est, debuit veritatem dicere qui de eo talia præsumit proferre, non timens illud quod Dominus per prophetam comminatur, dicens: *Numquidquam visionem cassam vidistis et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis: Ait Dominus, cum ego non sim locutus* (Ezech. XIII, 7).

In illo responsorio: *Suscipe Verbum, virgo Maria*, in illo loco, ubi scriptum est: *concipies per aurem*; et in illo responsorio: *Annuntiatum est per Gabrielem archangelum Mariæ virgini de introitu regis, et ingressus est per splendidam regionem aurem Virginis visitare palatium uteri, et regressus est per auream portam Virginis*, satis pueriliter et simpliciter, utinam non minus catholice dictum est. Si enim, ut illi asserunt, statim ut verba angeli audivit, concepit, quid faciunt moræ tantarum sententiarum ab illo loco, ubi angelus dixit: *Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus: Et: Ne timeas, Maria; ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum; hic erit magnus et*

A *Filius Altissimi vocabitur*, usque in illum locum, ubi sancta Maria dixit ad angelum: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? et respondens angelus dixit ei*, non de præsentis, sed de futuro prædicens: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei*, usquedum Maria ita conclusit: *Ecce ancilla Domini*, non indicando, sed optando ait: *Fiat mihi secundum verbum tuum*. His verbis satis datur intelligi, quod nemo unquam scire potuit, potest, vel poterit, quomodo Filius Dei per uterum intactæ virginis ad salvationem humani generis intravit, et clauso sanctæ castitatis sigillo exivit. Ipso enim juxta Ezechielis vaticinium præfigurata est illa porta jugiter serata, soli Deo pervia, cooperante Spiritu sancto ineffabiliter Virgo Filium Dei concepit, et in unitate personæ verum Deum et verum hominem Virgo peperit, et post partum Virgo permansit. Unde in illo responsorio: *Suscipe Verbum*: ubi nos canimus: *concipies per aurem*, rectius diceremus: *Concipies in utero*. Illud vero: *Annuntiatum est per Gabrielem archangelum*, jure a sapientibus videtur esse reprobatum, sicut et illud, quod in ipsa sancta Nativitatis nocte canitur: *Descendit de cælis missus ab arce Patris, introivit per aurem Virginis in regionem nostram* merito relatur, et pro eo multis Galliarum Ecclesiis, quod subter scribendo subjecimus, taliter modulatur: *Descendit de cælis Deus verus a Patre genitus, introivit in uterum Virginis, nobis ut appareret visibilis, indutus carne humana protoparentis Adæ, et exivit per clausam portam Deus et homo, lux et vita, Conditor mundi. &. Tanquam sponsus*.

C Illud quoque responsorium, quod in ipsa sacratissima nocte canitur, ita incipiens: *Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus referam, nescio quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti*, quam jure queat reprehendi, facile potest adverti; ait enim ad virginitatem quasi ad quamdam feminam: *Sancta et immaculata virginitas* cum virginitas non sit femina, sed quædam virtus, a nomine, quod est virgo, sic denominata; et finita responsorio apostropham ad ipsam facit, cum dicit: *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*; cum rectius et magis catholice idem responsorium taliter modulatur: *Sancta et immaculata virgo Maria, quibus te laudibus referam, nescio, quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti. &. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*.

D Illa antiphona, quæ in vigilia ejusdem Dominice nativitatis canitur: *Dum ortus fuerit sol de cælo, videbitis Regem regum*; in quibusdam codicibus habetur scriptum: *procedentem a Patre tanquam sponsum de thalamo suo*, quamvis id, a Patre, a modernis sit abrasum; non enim Deus, Dei Filius, a Deo Patre tanquam sponsus de thalamo suo processit, sed in Virgine matre humanam naturam sibi associavit, et sic de Virginis utero tanquam sponsus

processit de thalamo suo : ideo rectius canitur : *Videbitis Regem regum procedentem a Matre tanquam sponsum de thalamo suo.*

10. Nunc, licet præpostero ordine, illas antiphonas convenit conspicere, quæ ad invitandum Dominum ab littera O incipiunt, et sic per ordinem ejusdem litteræ vadunt. Nam sicut sancitum est a sanctis Patribus, ille peroptabilis Domini adventus trium hebdomadarum numero ante adventum Domini est constitutus, quæ per singulos dies variis antiphonarum cantilenis sunt præscriptæ et præordinate, Sed et tria officia per singulas trium hebdomadarum Dominicas sunt constituta, et quia idem terminus adventus Domini a quinta Kal. Decembris usque in Nonas ejusdem mensis solet extendi, ex his diebus, quæ de quarta hebdomada supercrescunt, unus aut duo dies vel tres, vel aliquando integra hebdomada, placuit antiphonarii ordinatori per singulas noctes in illa quarta hebdomada, cum supercrescere solet, matutinales laudes componere et ad vespertinales laudes ad invitandum Deum antiphonas ordinare, incipiens a Dominica, et perveniens usque ad sextam feriam. Prima antiphona sic incipit : *O Sapientia, quæ ex ore Altissimi prodisti, concluditur : Veni ad docendum nos viam prudentiæ ;* secunda, *O Adonai ;* tertia, *O Radix Jesse ;* quarta, *O clavis David ;* quinta, *O Oriens, splendor lucis æternæ ;* sexta, *O Rex gentium ;* septima, *O Emmanuel ;* quæ omnes per illud verbum *veni* in fine clauduntur. Quas ideo notare curavi, ut aperte daretur intelligi illas solas esse, quæ regulariter ac recte compositæ videntur ad adventum dominicum invitandum pertinere. Illæ vero, quæ ad harum similitudinem modulantur, utrum sensu et verbis convenient, qui voluerint videant et intelligant.

In illa antiphona, quæ canitur in octava Domini : *Mirabile mysterium declatur hodie*, scriptum invenimus : *innovantur naturæ* ; et mirari nequeo quæ illæ sint naturæ quæ dicuntur innovatæ. Nam Deus ex substantia Patris ante sæcula genitus, homo ex substantia matris in sæculo natus apparuit inter homines verus Deus et verus homo, subsistens in duabus naturis, id est divina et humana, et in una persona. Unde sic legimus in quadam synodo in civitate Spalensi [Hispalensi] habita : « Si quis igitur in Domino nostro Jesu Christo aut duas naturas, aut unam noluerit credere ac prædicare personam, vel si quis noluerit confiteri eundem Deum atque hominem, id est Verbum incarnatum de Maria virgine, pro nostra salute veraciter natum, tantum a catholica fide reprehenditur ac demonstratur extraneus, ut sacramento redemptionis humanæ resistat ingratus. Apparet igitur quod divina natura existat invisibilis, impassibilis, immutabilis, nec mutari, nec reparari, nec innovari potuit : humanam vero naturam verus Deus Dei Filius in unitate personæ sine divisione aut commistione assumpsit, et nos in ligno crucis redemit, reparavit, innovavit : ac per hoc innovatio ad solam naturam hominis

pertinet, ideoque rectius dici poterat : *Innovatur natura* ; velut quibusdam placet : *Innovator naturæ Deus homo factus est.*

Illud responsorium : *In columbæ specie Spiritus sanctus visus est, Paterna vox audita est : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ubi finitur et terminatur, et quidam adjiciunt : Ipsum audite, quæ vox non in baptisate est audita, sed in monte, ubi transfiguratus Dominus, a Patre est prolata, et ideo huic responsorio non est copulanda.*

11. Nunc igitur necessarium videtur aliquid tractandum de solemnitate, quæ Septuagesima prætitulatur, quæ ad vesperam incipit et contra morem ecclesiasticum ad matutinas desinit. Igitur quæcunque festivitates solemniter ad celebrandum sunt constitutæ, a priori vespera solent inchoari, et per nocturas et matutinas horas per regulares totius diei cursus conveniunt, et sic ad secundam vesperam pertingunt. Hæc sola vero, ut supra dictum est, ad vesperam incipit, et vix ad matutinas horas pervenit. Hinc conjicitur quod aliqui dulcedine canoræ laudis affecti hunc terminum posuerint *alleluia* modulationi. Unde hujus nocturni officii auctor a quibusdam reprehenditur, eo quod sine sacræ Scripturæ testimonio ad ipsum *alleluia* quasi quamdam personam alloquendo talem musicæ cantilenæ narrationem studuerit contexere. Sed nos ea, quæ ex authenticis Scripturis aliquo modo sumpta cognovimus, reticere nolumus. Nam in libro Judicum legimus quod quidam generum suum proficisci cupientem ita sit allocutus : *Considera quod dies ad occasum declivior sit et propinquet ad vesperam, mane apud me etiam hodie, et duc lætum diem, et cras proficisceris, ut vadas in domum tuam.* Ex occasione hujus sententiæ exorsus est sic ad *alleluia* dicere : *Mane apud nos hodie et cætera quæ sequuntur.* In libro Sapientiæ legimus : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate ! immortalis est enim memoria illius, quoniam et apud Deum nota est et apud homines. Cum præsens est, imitantur illam et desiderant eam, cum se eduxerit, et in perpetuum coronata triumphat.* Et in eodem libro. *Delectatio bona in operibus manuum illius, honestas sine defectione.* Et Tobiam legimus ad uxorem de filio suo dixisse : *Credo enim quoniam angelus Dei bonus comitetur ei et bene disponat omnia, quæ circa ipsum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.* Illud responsorium : *Multiplacentur a Domino anni tui*, de parabolis Salomonis ex occasione hujus sermonis scriptum esse credimus : *Audi, fili mi, et suscipe verba mea, ut multiplacentur tibi anni vitæ ; viam sapientiæ demonstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis.* Item illud responsorium, quod canimus : *Alleluia ; nomen bonum melius est quam divitiæ multæ*, similiter in parabolis Salomonis invenimus. Cætera vero, exceptis his quæ de psalmis composita sunt, ex quibus Scripturæ locis possint inveniri nondum reperi. Igitur rectius mihi videretur ut ipsius *alleluia* can-

tus in sexta feria ad vesperam inciperetur, et per diem Sabbatum celebraretur, et in vespera cum *Alleluia* cantu in Domini laude finiretur. Hoc enim, secundum quod sentio, ex me profertur, non præjudicans aliorum prudentia, quos in laude Dei studiosos cognosco existere. Quod quidam illa responsoria, quæ post resurrectionem Domini in ordine sunt posita, quæ ita incipiunt: *Si oblitus fuero tui*, in hac Dominica nocte, quæ Septuagesima prætitulatur, volunt ponere, videtur mihi ratione carere, quia, si auctor Antiphonarii imprimis voluisset eam decantari, ibi utique ea scriberet et non post Pascha poneret.

In illa lectione de Ecclesiastico libro assumpta, quæ ita incipit: *In omnibus requiem quæsiuit*, quidam versus in quibusdam codicibus sic habetur: *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans*; in quibusdam vero: *Sicut cinnamomum et aspallum aromatizans odorem dedi*.

Illud responsum: *Salus nostra*, quod canitur in Quadragesima, quidam ita concludant: *Ut securi seruiamus tibi*; sed rectius canitur, ut in Genesi habetur: *Respiciat super nos misericordia tua, ut securi seruiamus Regi*.

12. Igitur nunc placet stylum vertere ad ea responsa, cum quibus versus sui minime concordant, sed sensu et verbis multum discrepant. Illi responsum: *Ave, Maria, gratia plena*, illum versum aptant: *totiæ portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales*; cum illæ portæ, et illi principes, et illæ æternales portæ quæ elevari jubentur, magis ad alias personas pertineant quam sanctæ Mariæ semper virgini conveniant: et quia Angelus ad Mariam ait: *Ave, Maria, gratia plena*, illa in versu interrogando respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus*.

¶. Ecce Dominus veniet. ¶. Ecce Dominus cum virtute veniet, et regnum in manu ejus et potestas et imperium. Super omnes.

¶. Hierusalem, plantabis vineam. ¶. Exulta, filia Sion, jubila, Hierusalem. Surge, Sion.

¶. Bethleem, civitas Dei summi. ¶. Loquetur pacem gentibus, et dominabitur a mari usque ad mare. Et pax erit.

¶. Suscipe Verbum, virgo Maria. ¶. Paries quidem filium et virginitatis detrimentum non patieris; efficiaris gravis et eris semper virgo intacta. Ut benedicta.

¶. Egypta, noli flere. ¶. Ecce veniet Dominus exercituum, Deus tuus in potestate magna. Liberare.

¶. Descendet Dominus sicut pluvia. ¶. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei. Orietur.

¶. Ecce radix Jesse. ¶. Dabit ei Dominus sedem David patris ejus. Et erit.

¶. Docerit nos Dominus vias suas. ¶. Venite ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, Quia,

¶. Canite tuba. ¶. Annuntiate in finibus terræ, et in insulis, quæ procul sunt, dicite: Ecce Deus.

¶. Virgo Israel, revertere. ¶. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. In salvationem.

¶. Juravi, dicit Dominus. ¶. Juxta est salus mea, ut veniat, et justitia mea, ut reveletur. Et testamentum.

¶. Clama in fortitudine. ¶. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam. Ecce Deus.

¶. Orietur stella ex Jacob. ¶. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei. Et erit omnis.

¶. Egredietur Dominus. ¶. Et elevabitur super omnes colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et stabunt.

¶. Præcursor pro nobis ingreditur. ¶. Ipse est rex justitiæ, cujus generatio non habet finem. Pontifex.

¶. Videbunt gentes. ¶. Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Et vocabitur.

¶. Radix Jesse. ¶. Super ipsum continebunt reges os suum, ipsum gentes deprecabuntur. Et erit.

¶. Congratulamini mihi. ¶. Beatam me dicunt omnes generationes. Quia.

¶. Continet in gremio. ¶. Maternis vebitur, qui matrem vexerat, ulnis, angelici proceres quem stipant agmine. Per quos.

¶. Patefactæ sunt. ¶. Mortem eum, quem Salvator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Salvatori. Et ideo.

¶. Qui vicerit, faciam illum. ¶. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Et.

¶. Magi veniunt. ¶. Vidimus stellam ejus in Oriente. Et venimus.

¶. Omnipotens, adorande. ¶. Te confiteor labiis, et corde, te totis visceribus concupisco. Quia.

¶. Agathes lætissima. ¶. Nobilissimis ortu natalibus ab ignobili gaudens traheretur ad carcerem. Et quasi.

¶. Alleluia, dum præsens. ¶. In amicitia illius delectatio bona, quoniam immortalis est memoria illius.

¶. Erit mihi. ¶. Si reversus fuero prospere ad domum patris mei. Decimas.

¶. Audi, Israel. ¶. Observa igitur, et audi vocem meam, et inimicus ero inimicis tuis. Et.

¶. Opprobrium factus. ¶. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me.

¶. O Juda. ¶. Corpore tantum cum oscentibus recumdebas et mentem invidiæ furor armabas. Et pacis.

¶. Surgens Jesus. ¶. Una ergo. Sabbatorum, cum fores essent clausæ, ubi erant discipuli congr-

- gati, venit Jesus, stetit Jesus in medio, et dixit A
eis : Pax.
- ¶ Isti sunt agni. ¶. In conspectu Agni amicti sunt
stolis albis, et palmæ in manibus eorum. Modo.
- ¶ De ore prudentis. ¶. Sapientia requiescit in
corde ejus, et prudentia in sermone ejus. Favus.
- ¶ Locutus est. ¶. Et sustulit me in spiritu in mon-
tem magnum et altum. Et vidi.
- ¶ Hæc est Hierusalem. ¶. Portæ ejus non clauden-
tur per diem; nox enim non erit in ea. Q.
- ¶ Non conturbetur. ¶. Ego rogabo Patrem, et alium
Paracletum dabit vobis. Et.
- ¶ Priusquam te. ¶. Posui verba mea in ore tuo. Et
ante.
- ¶ Præcursor Domini. ¶. Hic est enim propheta
et plusquam propheta, sicut Salvator ait. Non.
- ¶ Puer meus, ¶. Liberabo te de manu pessimorum,
et eruam te de manu fortium.
- ¶ O Hyppolyte, si credis. ¶. Si dictis, inquit, facta
compensas, faciam quod hortaris, cui beatus Lau-
rentius dixit. Et.
- ¶ Hic est vir. ¶. Strinxerunt corporis membra po-
sita in craticula, subjicientibus prunas insultat
levita Christi. Q.
- ¶ In conspectu gentium. ¶. Cantate Domino canti-
cum novum, bene psallite ei in jubilatione. A.
- ¶ O beatum virum. ¶. Oculis ac manibus in cælum
semper intentus, invictum ab oratione spiritum
non relaxabat. Q.
- ¶ O beata Cæcilia. ¶. Beata es virgo et gloriosa, et
benedictus sermo oris tui. Quæ.
- ¶ Virgo gloriosa. ¶. Cilicio Cæcilia membra doma-
bat, Deum gemitibus exorabat. Et.
- ¶ Cilicio Cæcilia. ¶. Non diebus neque usque divi-
nis. Tiburtium.
- ¶ Beata Cæcilia. ¶. Sicut enim amor Dei fratrem
tuum mihi conjugem fecit, ita te mihi cogna-
tum. Q.
- ¶ Cæcilia me misit. ¶. Inveniens Valerianus pau-
peres dixit : Ostendite mihi sanctum Urbanum.
- ¶ Dilexit Andream. ¶. Elegit eum Dominus et ho-
nestum fecit illum. Quæ.
- ¶ Exaudisti, Domine. ¶. Domine, qui custodis pa-
ctum et misericordiam servis tuis, qui ambulat
coram te in tote corde suo. Ben.
- ¶ Domine, si conversus. ¶. Si peccaverit in te po-
pulus tuus et conversus egerit pœnitentiam, ve-
niens oraverit in loco isto. Lib.
- ¶ Initium sapientiæ. ¶. Dilectio illius custodia le-
gum est, quia omnis sapientia timor Domini.
Lauda.
- ¶ Peto, Domine. ¶. Omnia judicia tua justa sunt,
et omnes viæ tuæ misericordia et veritas. N.
- ¶ Tempus est. ¶. Benedicite Deum, cæli. et coram
omnibus viventibus confitemini ei. Et.
- ¶ Domine, rex omnipotens. ¶. Exaudi, Domine, ora-
tionem meam, et converte luctum nostrum in
gaudium.
- ¶ Spem in alium. ¶. Domine, Deus cæli et terræ,
respice ad humilitatem nostram. Q.
- ¶ Tua est potentia. ¶. Creator omnium Deus, ter-
ribilis et fortis, justus et misericors.
- ¶ Tu, Domine universorum. ¶. Tu, Domine, cui
humilium et mansuetorum placuit deprecatio.
Con.
- ¶ Disrumpam vincula. ¶. Revertar ad Hierusalem
in misericordia, domus mea ædificabitur in ea. B.
- ¶ Muro tuo inexp. ¶. Erue nos in mirabilibus tuis
et da gloriam nomini tuo. Libera.
- ¶ Civitatem istam. ¶. Avertatur furor tuus, Domine,
a populo tuo et a civitate sancta tua. Exaudi.
- ¶ Qui cælorum continens. ¶. Non enim justifica-
tionibus nostris prosternimus preces ante faciem
tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi.
13. Inter hæc sciendum quia, etsi quidam versus
cum suis responsoriis conveniunt, ex nimia tamen
assiduitate, qua sæpius ponuntur, quodammodo
vilescent, et fastidium ingerunt, sicut sunt : *Deus
a Libano veniet ; a solis ortu ; qui regis Israel*, multi-
que hujusmodi. Unde et nos non solum eos versus,
quos in emendationibus Antiphonariis invenire po-
tuimus, emendationis causa posuimus, verum etiam
alios pro superioribus noviter conditos adnotare
curavimus. Ille versus, qui ad illud responsorium
pertinet, quod *in sudore vultus tui* canitur, qui ita
orditur : *Pro eo quod obedisti voci uxoris tuæ*,
quidam cantant *plusquam me* ; cum rectius dicatur
plusquam meæ, id est magis deberes meæ voci obe-
dire quam voci uxoris tuæ. Ille versus : *Cumque
abiisset Ruben ad puteum et non invenisset eum*, a
quibusdam modulatur : *Scissisque vestibus ; sed quo
conjunctio ibi superflua est, et magis regulariter
dicitur : Scissis vestibus pergens ad fratres, ait.*
- Restat adhuc unum responsorium, quod mihi vi-
detur non prætereundum, quod taliter incipit : *Dum
deambulare Dominus in paradiso* ; cui versus suppo-
nitur : *Domine, audivi auditum tuum et timui*. Et
adjungitur quod in Habacuc propheta habetur :
Consideravi opera tua et expavi, cum rectius illa
dictio subsequeretur, quæ in Genesi legitur : *Domine,
audivi auditum tuum et timui eo quod medus es-
sem, et abscondi me*. Nec prætereundum quod Deus
perditum hominem ad auram post meridiem quæsi-
vit ac nudum reperit. In meridie solet sol ferventior
esse, et postmodum in auram declinare. Primus
homo a fervore Solis justitiæ defecit, quando in
amore Conditoris non stetit ; ad auram post meri-
diem declinavit, quando in perfidiæ culpam ruit.
Sed nos divino amore ferventes, semper veste nu-
ptiali induti incedentes, celestem Sponsam quæra-
mus in meridie, dicentes cum sponsa : *Indica mihi
quem diligit anima mea. Ubi pascas, ubi cubes in
meridie*, quatenus in fervore gemine dilectionis
manentes, semper cum Christo lætemur ovantes.